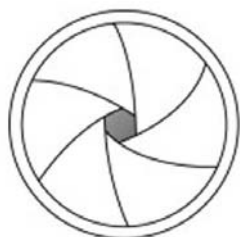

FRAMTIDENS

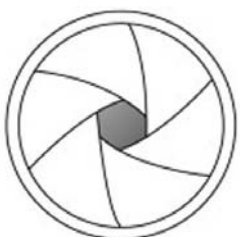

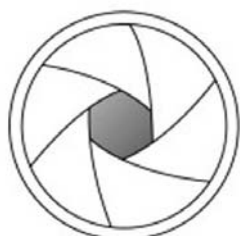
Poesi

Film

Arbete

Bokmarknad

Konstmusik

Exkursion till lyrikhyllan

Malmö stadsbibliotek är tomt sänär som på personalen när jag kliver in. Ljuset vasst genom fönstren. Med förhoppning om att stöta på en lyrikläsare avvarar jag en lördag och för observationer vid lyrikhyllorna, med akribi.

För några månader sedan lokaliserades lyriken i den äldre delen av biblioteket, i ett enskilt rum i slottet. Här var lugnt och stilla, i rummets två fätöljer satt studenter med sina laptops. Rummet nästan andäktigt, fridfullt. *Böckerna stod*. Sedan en tid tillbaka är diktsamlingarna helt sonika placerade i ett slags väntrum, en kakofonisk hållplats mellan den äldre delen av biblioteket och den nybyggda, ljusets kalender. En bibliotekarie upplyser mig om en omorganisering av boksamlingen, samtlig skönlitteratur ska placeras i nybygget men lyriken i ett slags korridor mellan det gamla och nya. *Kanske uppstår ett slags brytningsfel i böckerna om de färdas längre mellan tidszonerna*.

Jag slår mig ner i en fätölj. Biblioteket fortfarande relativt tomt. Jag har med mig matsäck, kaffe och pastasallad. Det måste tära hårt på dem med dessa miljöombyten. De känns så få, många har magasiniserats, somliga säkerligen makulerats. *Som en projektyta för samhällsförändringar, ett svalnande intresse för det värdelösa*. Efter en timme och fyrtiofem minuters intensivt spanande, klockan 12.47, närmar sig en potentiell läsare men väjer två meter från målet. *Böckerna står*. Jag reser mig och plockar ut Lars Mikael Raattamaas diktsamling *Svensk dikt* ur hyllan – möts av ett

antal kanoniserade dikter ur svensk litteraturhistoria, massakrerade till oigenkännlighet.

Här har rader brutits upp, skrivits och kastats om. Bevingade fraser på måfå sprängts in i fel dikter. Här finns ingen ordning, det är värdelöst, det är nonsens. Eller vad tänker läsaren när hon av misstag förväxlat Raattamaas diktsamling med professor Lars Gustafssons kanonantologi *Svensk dikt: från trollformler till Frostenson*? Jag tänker att jag borde förberett mig bättre, att kaffet sakta börjar svalna i den plastiga termos.

När jag 13.31 lyfter blicken från boken står plötsligt en kvinna i övre 60-årsåldern och inspekterar lyrikutbudet. Letar med fingret längs bokryggarna, plockar ut Tranströmers *Den stora gåtan* ur hyllan och slår sig ner i fätöljen bredvid min.

- Ni är den första idag som lånar en diktsamling, säger jag.
- Jaså? Ja, det brukar ju inte vara någon trängsel vid lyrikhyllorna direkt. Själv lånar jag nog minst två i veckan.

Hon förklarar att hon gärna läser Tranströmer, Sonnevi, Ekelöf och Södergran men ogillar den samtida poesin. Hon ser besvärad ut, nästan orolig.

- Jag förstår mig inte riktigt på den. Många poeter idag verkar inte ha någonting att säga och döljer det genom att skriva svårt och invecklat.
- Det är ju egentligen inte lustigt att så få lånar diktsamlingar nuförtiden.

Innan hon reser sig och går iväg mot lånedisken föreslår jag ändå Raattamaas diktsamling. Hon tar den med sig, lovar att ge den en chans. Jag följer henne med blicken när hon tar trapporna ner mot entrén, när hon lånar sina böcker i lånedisken men av allt att döma tycks överlämna min diktsamling åt bibliotekarien. Obönhörligt sjunker kaffets temperatur mot pastasalladens dito. Som language-poeten Charles Bernstein uttryckte vid en författarkonferens sommaren 2008 blir papper värdelöst om man trycker dikter på det. Kanske är det naturligt att så många av diktsamlingarnas miljövaxlingar endast utgörs av nya hylor inom samma byggnad. *Kanske är detta endast en subjektiv, nonstatistisk undersökning av böckernas fysiska lokalisering. Kanske ser jag fruktansvärt dåligt.*

När klockan närmar sig 14.45 och ännu ingen besökare intresserat sig för lyrikhyllorna lämnar jag min fätölj. Romanerna tycks trots allt inte negligeras. Frustrerad fäster jag blicken i en grupp ungdomar.

- Läser ni poesi? frågar jag.

En aning motvilligt svarar en av killarna att de är ut-sända av sin svensklärare för att låna varsin skönlitterär bok, diktsamling eller roman, men att diktsamlingarna är för jobbiga.

- Dikter är pretto. Man fattar ju ingenting.

- Det är ju ändå bara läraren som förstår vad det handlar om, ifyller en annan.

De förklarar att det fåtal dikter de har läst har de tvingats till att läsa, att det alltid är läraren som har tolkningsföreträdare, som sitter med facit. Jag går tillbaka till min fätölj och håller upp det sista kaffet i plastmuggen. *En hinna av is.*

Kanske är det inte lustigt att den ständigt cementeras i periferin. Förvisso råder inga tvivel om att lyriken är livskraftig om man ser till kultursidornas recensioner och till uppsjön av mindre bokförlag med nischad lyrikutgivning – helt visst finns en marknad men frågan är om den är dömd till självförsörjning, om ankdammen inte torkar ut, magasineras och makuleras om inställningen till poesin inte förändras. Var står lyrikhyllan om tio år? Om tjugo? Träflisen?

Såklart inte. *Böckerna står.* Jag stryker handen över en bokrygg. *En ganska äcklig, nostalgiserande friktion.* Tranströmer, Ekelöf och Södergran står såklart kvar

jämte sina kanoniserade kollegor. Mer ovisst om de kommer att trängas med nya poeter, om de lämnar sitt Swedenborgska rum. Hur många pinfärska men likväl makulerade diktsamlingar har jag inte inskaffat från andrahandsbokhandeln? Såklart har samtidspoeterna någonting att säga och såklart har inte svenskläraren tolkningsföreträdare ens när det gäller vår litterära kanon. *Kanske vanställs dikterna rent fysiskt av skolans tolkningar.*

Jag tänker på Anna Hallbergs nystartade poesiskola i Dagens Nyheter, att läsning inte är någon oskyldig aktivitet. Med ett initierat och pedagogiskt upplägg har hon enligt somliga blivit något utav samtidspoesins vapendragare och för ovana läsare öppnat dörren till den läskiga lyrikvärlden, förklarat existensberättigandet av vitt skilda läsningar, uppmuntrat oförståelsen, förklarat den som samtidsdiktens premiss. Det låter nästan för bra. Mitt privatspanande visar knappast på ett ökat intresse. Såklart har samtidspoeterna någonting att säga – men så har också läsarna. *Som brytningsfel i kommunikationsmodellen, som ett underbart brus.* Tänker att Hallbergs ambition inte är att marknadsanpassa det värdelösa, *att det är i det värdelösa livet finns, att det verkligen är ett underbart brus vid den här lyrikhyllan.*

När klockan närmar sig 16.00 reser jag mig ur fätöljen. Ljuset vasst mot bokhyllorna.

Text & bild Andreas Andersson

Dolda maktstrukturer och informella nätverk

Det utbildas lika många kvinnliga regissörer som manliga på högskolenivå. Men inom film- och mediabranschen är arbetsfördelningen ojämn. Handlar det om ett val eller är det en konsekvens och i så fall av vad? Kjersti Sofie Greger gläntar på dörren till berättarvärlden.

Redan på gymnasiet hade jag klart för mig att jag önskade jobba inom film- och TV-branschen. Jag tyckte det verkade så spännande, att få vara med och skapa bilder och historier som andra skulle få ta del av. Min väg in i branschen har varit mångsidig med flera sidosprång för att utforska spontana impulser av annan sort. Regissör blev jag aldrig, livet kom emellan med barn och en önskan om trygghet och struktur, faktorer som inte finns i en ung filmares framväxt. Gick jag i någon kvinnofälla här? Vilka faktorer är det som spelar in när kvinnor och män väljer sina karriärvägar?

Den som berättar en historia färgar upplevelsen för den som lyssnar. I dag är film och media vardagskost för de allra flesta och har till syfte att både engagera, underhålla, uppröra och väcka känslor hos mottagaren. Genom mitt arbete har jag kunnat konstatera att det råder en ojämn fördelning av arbetsuppgifter för kvinnor och män inom film- och mediabranschen. Men på utbildningsnivå är det jämnt fördelat mellan män och kvinnor, så vart tar de högskoleutbildade kvinnliga regissörerna vägen efter utbildningens slut?

Detta är en av 2000-talets viktigaste frågor i filmbranschen då bara tre av tio långfilmsregissörer i Sverige är kvinnor. Så har statistiken sett ut under lång

tid. Därför fick Svenska Filminstitutet (SFI) 2006 uppdraget att se till att minst 40% av de filmskapare som får ekonomiskt stöd från institutet ska vara kvinnor. Båda könen ska så jämnt som möjligt vara representerade inom filmregi, produktion och manus. Målet skulle nås innan filmavtalet gick ut vid slutet av 2010. I dag kan man se att på manus- och produktionsidan har det skett en ökning i antal kvinnor, men på regisidan har det faktiskt minskat jämfört med 2009. Detta trots att filmhögskolorna i Sverige, Dramatiska Institutet och Filmhögskolan tar in lika många män som kvinnor på regiutbildningarna. 2010 var fördelningen av produktionsstöd från SFI till långfilm tilldelat 31% kvinnliga regissörer och 69% manliga. På kortfilmssidan var det bättre där 45% av produktionsstödet gick till kvinnliga regissörer. Dock var detta en nedgång från året innan, så det gick inte riktigt som planerat med hänsyn till fördelningen av stöden.

Foto: Drazen Kuljanin

SFI publicerade i april 2010 en rapport; "00-talets regidebutanter och jämställdheten", som granskar frågan om var kvinnliga filmregissörer tar vägen.

Rapporten visar att under perioden 2000-2009 premiärsattes 257 svenska spelfilmer, där 18% (47) av dessa hade en kvinnlig regissör. I sökandet efter svar tittar rapporten på de debuterande regissörernas bakgrund, och det visar sig att väldigt många kommer från annat håll än de statliga filmutbildningarna. Debutanter med filmhögskolebakgrund i Norden utgör en minoritet på 18%. Många av regidebutanterna kommer från filmbranschen där de har arbetat med annat än långfilmsregi. De har tidigare jobbat med exempelvis musikvideor och reklamfilm – en nästan exklusivt manlig värld. Det är också en värld där man är van att hantera stora budgetar och avancerad teknik. Dessutom genererar reklamfilm och musikvideor ofta pengar som kan användas i filmproduktion om man vill vidare till den världen. Detta kan kanske vara en förklaring till varför män sitter i registolen på fyra av fem svenska filmer?

Ralf Ivarsson är chef för Film i Skåne, regionalt resurscentrum för filmstöd och produktion i Skåne. På frågan om det finns någon kommentar från regionalt håll när det gäller könsfördelning av produktionsstöd säger han:

– Jag tror att andelen 31% kvinnliga regissörer är i paritet eller till och med något högre än andelen projektansökningar med kvinnliga regissörer. Grundproblemet är att det kommer in för få projekt med kvinnor som regissörer och att SFI inte tänker att man ska kvotera vid stödgivningen, utan utgår ifrån de projekt de tycker är bäst. Vi utgår ju ifrån att kvinnor och män är lika begåvade. Det betyder ju åtminstone statistiskt att det är lika stor andel begåvade projekt av kvinnor som av män av de ansökningar som kommer in. Men om det då är så att de projekt som kommer in till 70% har manliga regissörer och 30% kvinnliga regissörer, vad gör man då om man inte vill kvotera?

Problemet är att även om man hade kvoterat produktionsstöden och fått en mer jämlik fördelning, så räcker det inte särskilt långt om inte den färdiga produktionen når vidare ut. På distributionssidan ser det inte mycket bättre ut i urvalet filmer med kvinnliga regissörer. För även om det är mycket lättare i dag att få tillgång till ett eget urval av filmer via internetförsäljning, är det på biograferna man når den stora publiken och drar in pengar. Mycket distributionsmakt ligger alltså fortfarande hos de stora biograferna. I min hemort Malmö, där biograferna har lagts ner en efter en de senaste åren, är det SF-biograferna som råder över makten. SF-biografer kan jämföras med rena blockbusterdistributörer för Hollywood. Dock kan en och annan högfinansierad eller prisvinande svensk film också visas. I Hollywood ser könsfördelningen på regissörssidan väldigt annorlunda ut än här hemma. 7% av storfilmerna som släpptes från Hollywoodmaskineriet år 2010 var regisserade av kvinnor.

Jodie Foster, känd skådespelerska och även regissör/producent, uttalade sig nyligen i LA Times om problemet för kvinnliga regissörer att anlitas i Hollywood.

– I don't think it's a plot and these guys sat around and said let's keep these women out. I think it's like race psychology. When a producer hires a director, you're hiring away your control completely. You're bringing on somebody that will change everything. When you give that amount of power up, you want them to look like you and talk like you and think like you and it's scary when they don't, because what's gonna happen? I'm gonna hand over 60 million dollars to somebody I don't know. I hope they look like me.

Där handlar det alltså om vassa armbågar och att befinna sig i de rätta nätverken. När Katheryn Bigelow vann sin Oscar för bästa regi 2010 var hon den första kvinnan i sällskap med 83 män (många döda i dag) som vann detta prestigefyllda pris. Hon var även bara fjärde kvinna att någonsin nomineras till detta pris.

Hilde Selander är projektledare och festivaldirektör i Malmö, bland annat för festivalen IFEMA (International Female Filmfestival). Hilde har under längre tid arbetat med kvinnors ställning inom filmbranschen, och ser tydliga maktstrukturer som ligger till grund för den ojämna fördelningen av manliga och kvinnliga berättelser i distributionen. Hilde menar också att man kan stöta på en viss del sexuella trakasserier inom en mansdominerad bransch.

– Filmbranschen genomsyras av informella nätverk och dolda strukturer som man måste passa in i. Tänk på alla mingelträffar där man skall träffa rätt personer att samtala om sina projekt med. Det är lättare för en ung kille att prata med en äldre etablerad filmproducent eller regissör, medan en ung tjej kan behöva kämpa hårdare för att bli tagen på allvar i samma situation.

Över hela världen finns etablerade filmfestivaler som väljer att dra fram kvinnliga filmregissörer och visa deras filmer. Hilde Selander har stött på diskussionen i flera sammanhang om detta är ett bra tilltag för att stärka kvinnliga filmregissörer eller om det bara erkänner att de behöver en särskild plats utöver de större filmfestivalerna.

– Det finns en tydlig skillnad i generationer i denna fråga. Den yngre generation kvinnliga regissörer vill stå på egna ben och önskar inte att nischa sig genom dessa specifika festivaler. Den äldre generationen har varit med ett tag

och ser att man faktiskt rör sig bakåt när det gäller att ta plats på distributionssidan.

Ändå känns det som att man är på rätt väg här i Skandinavien. Media har äntligen förstått att det är viktigt att lyfta fram kvinnliga filmarbetare. Vi behöver få se och höra ett annat perspektiv på livet än de manliga berättelserna. Jag tycker det ska bli spännande att se vilken förändring som sker på distributionsmarknaden i framtiden när filmteknik blir allt billigare och enklare, och den fria distributionen öppnar nya dörrar. Om makten inte längre finns lika starkt hos de stora distributörerna kan man kanske få tillgång till ett mer varierat filmutbud och själv styra mer över sitt utbud.

Text Kjersti Sofie Greger

Bild Drazen Kuljanin

Den ljusnande framtid

Sverige har under 2000-talet genomgående haft en ungdomsarbetslöshet som legat avgjort över jämförbara länder och snittet för EU. De senaste två åren har den varit runt 25 procent. Jag träffar Amanda, 23 år, som snart ska flytta till sitt första egna boende. Sedan en månad tillbaka har hon fått jobb med möjlighet till tillsvidareanställning.

Jo, jag satt där jag också bland alla andra och lyssnade till orden ur studentsången. Och jag tänkte att det var sant. Det där om inga stormar i sinnet. Det där om hoppet och att den ljusnande framtiden var vår. Jag ville tro på det, att sången var skriven för mig. Jag visste inte ens vad det betydde, där de härliga lagrarna gro. Ibland när jag lyssnar till musik där sångtexterna är något jag inte förstår, som på ett främmande språk, kan jag tänka att det är bättre så. När tolkningen är helt fri. Orden får betyda vad jag vill och då ville jag så gärna tro, att nu började livet.

Amanda sitter på källargolvet i föräldrahemmet, i det som vanligen används som gästrum. Runt omkring henne ligger saker, saker på golvet, i plastpåsar och i banankartonger. De ringlar sig från rummet ut i hallen in i badrummet uppför trappan till köket. Kläder, smink, lite husgeråd, en tavla. Vägen ner till hennes provisoriska boning blir en stig på de kala fläckar som sakerna inte tar upp. Egna möbler har hon inte och kanske var det tur, resonerar hon. Det hade varit jobbigare att flytta tillbaka. Sedan februari har hon bott hemma hos föräldrarna igen och under tiden

letat efter en lägenhet, sitt första egna boende. I juli ska hon få flytta in. Efter studenten bodde hon först kvar hemma och flyttade sedan in hos pojkvännen Johan tills de beslöt sig för att separera.

Allt var ju redan utstakat och man följde liksom bara med som på räls, säger hon. Visst fanns det de som skippade gymnasiet men nästan alla gick ju. Det enda avhopp från rälsen jag egentligen gjorde var att jag från början inte vågade söka den utbildning jag ville gå på gymnasiet. Men sedan började jag om efter ett år. Ja, och sedan stod man där och sjöng fy fan vad vi är bra på en höskrinda som for fram och tillbaka genom stan, och på något sätt så trodde jag att rälsen skulle fortsätta. Eller, jag tänkte att det inte var bråttom och det ordnar sig. Och så gick dagarna.

Det är snart tre år sedan Amanda tog studenten. Hon hade påbörjat *Sam*, den samhällsvetenskapliga linjen på gymnasiet men gjorde om sitt val till nästa läsår och började på nytt. I juni 2008 gick hon på champagnefrukost med klassen och fick sina betyg. I skolans stora aula lyssnade avgångsklasserna till sång och tal medan släkt och vänner väntade utanför med ballonger, rosor och plakat med uppförstorade fotografier från studenternas barndom. Lycka till i framtiden, var rektorns sista ord innan portarna slogs upp.

Amanda skrattar. Ja, jag fick ont i nacken av alla rosor i blågula band och gosedyr med studentmössor som hängdes runt om halsen. Alla var skoltrötta i min klass. Så egentligen var det inte så mycket början på någonting som slutet på skolan man tänkte på just då.

PÅ NÅGOT SÄTT TRODDE JAG ATT RÄLSEN SKULLE FORTSÄTTA

Jag hade sommarjobb i två veckor och fick lite fickpengar. Det skulle ju vara det sista sommarlovet tänkte jag. Jag hade tänkt söka jobb på Meritor till hösten. Det är ju där nästan alla jobbar här i stan.

Den stad Amanda talar om är en tätort i Mellansverige med cirka 9000 invånare som trots sin ringa storlek förärades stadsrättigheter under 1600-talet. Då var järnhanteringen den största sysselsättningen. Idag är de största arbetsgivarna kommunen, lasarettet och Arvin Meritor AB, en verkstadsindustri. 2008 hade den senare en personalstyrka på runt 700 anställda. Till hösten 2008 varslades 140 personer.

Amanda rycker på axlarna. Sen kom den ekonomiska nedgången. Och lovet bara fortsatte. Så kändes det i alla fall. Jag bodde ju redan halvt om halvt hos Johan. Han hade jobb med egen firma och det gick väl i alla fall ok. Jag var med i två sådana där åtgärdsprogram. Ett hette Communicare. Man fick lära sig att skriva sitt CV rätt och lyssna till folk som höll föreläsningar och sådär. Det skulle ha varat i sex månader men jag vara bara där en månad. Sedan fick jag jobb som telefonförsäljare. Fast det varade bara i någon månad. De sparkade allihop, jag vet inte riktigt varför. Jag minns inte riktigt vad jag gjorde 2009. Jag tror jag var arbetslös hela tiden. Man var ju tvungen

att gå till arbetsförmedlingen någon gång i månaden för att kunna få några pengar. Ingen fick ju jobb och vart skulle jag flytta, alla de jag känner bor ju här. Jo, jag gick ju också på jobbgarantin för ungdomar och gjorde praktik på en skönhetssalong. Det var inget jag direkt valde. Det fanns inga andra alternativ. Man får ingen riktig lön utan sådant där aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning. Så i april 2010 fick jag jobb i smörgåsfabriken på halvtid. Vi stod i ett kylrum och bredde smörgåsar som såldes till olika butiker och caféer. Det var kallt och jag frös ganska mycket.

Från ovanvåningen hörs ett surrande ljud när diskmaskinen sätts igång av Amandas mor. Genom det smala källarfönstret i kant med taklisten skiner solen in. Amanda gäspar igen liksom hon gjort under hela vårt samtal. Sedan en månad tillbaka har hon en provanställning på Meritor.

Ursäkta, jag har nyss gått upp, eftermiddagspass i går och så blev det sent. Ja, vad har hänt på de här tre åren? Nästan ingenting känns det som. Kul kan man väl inte direkt kalla det men det här är i alla fall det bästa jobb jag har haft hittills. Jag vet inte riktigt vad framtiden ska innehålla. Jag vill jobba där i några år. Och sedan prova något annat. Vad vet jag inte.

Vi lämnar källaren och går upp i köket där Amandas mor serverar te. Det blir mycket prat om hur lägenheten ska möbleras. Praktiska ting, konkreta saker att ta itu med. När jag senare skriver ihop intrycken av intervjun kommer jag över en dikt av Edith Södergran.

Ett nyckfullt ögonblick
stal mig min framtid,
den tillfälligt hoptimrade.

För några av oss kommer målen tidigt. Jag minns hur en forskare berättade om sitt yrkesval i en dokumentär, att hon aldrig avvikit en tum från den plan att bli marinbiolog som tog form sedan hennes föräldrar i ung ålder klädde ut henne till bläckfisk

inför en maskerad. För andra kommer den senare. Jag kommer att tänka på en vän som for till Nepal efter gymnasiet för att undervisa i engelska på en skola, och blev så tagen av de dåliga förhållandena och sophanteringens där att han beslöt starta ett företag som tog till vara på soporna och som gav de anställda bättre levnadsvillkor. Idag driver han framgångsrikt två företag med bas i Nepal. Andra drar sig fram på krokigare vägar. Det tog tre år för Amanda att komma tillbaka till början, till den ursprungliga planen hon hade om att få jobb på Meritor. Hon hade ingen reservplan.

När jag funderar över min bekantskap med Amanda och den intervju vi genomförde slår det mig att hon genomgående uttrycker att saker händer henne. Där finns en passivitet som utgår från att hon själv inte är med och skapar omvärlden. Trots att hon uttrycker att rälsen tog slut efter gymnasiet har hon ännu inte lärt sig lägga en egen. Men för att rälsen ska kunna läggas måste också riktningen utses. Idag tillåts bara barn och gamla att drömma skriver Joan Didion i *Att lära sig själv att leva*. Om så är, blir alla de som inte funnit sitt mål innan de hamnar någonstans mittemellan hänvisade till att hoppa på någon annans tåg. Och hänvisade till att när de väl är framme vid det tillåtna drömmandet igen, drömma om det som kunde ha varit.

Text & bild Gabi Limbach

Pappersboken överlever våra barnbarn

Bild Josephine Glad

Vi förflyttar oss tio år fram i tiden, till år 2021. Intresset för e-böcker kommer att öka, men den traditionella pappersboken är svår att slå ut. Josephine Glad har tagit temperaturen på vår konsumtion av litteratur och ställt en forskare mot väggen.

Kommer det alltid ligga en bok på mitt sängbord som jag läser några sidor i varje kväll? Idag finns det många olika sätt vi kan läsa en bok på. Vi kan läsa den som e-bok på datorn, lyssna på den som en ljudbok, läsa den på en läsplatta eller som en vanlig pappersbok. Allt fler läsare i både Sverige och andra delar av världen har upptäckt e-bokens fördelar. E-böcker är stora i både Japan och Kina. I tunnelbanan i Peking och Tokyo står var och varannan person och tittar ner i sina mobiltelefoner, till dit de laddat ner sina böcker. I Kina kan man få böckerna på pdf-filer

direkt på biblioteket. En stigande trend i Japan är att unga tjejer skriver korta noveller på twitter. På max 140 tecken skriver de om i princip vad som helst. Nyligen kom den första twitter-novellboken ut i Japan av Mica Naitoh. Hon hävdar att folk inte orkar läsa långa romaner längre, och att hon därför anpassat sitt skrivande till den moderna japanens livsrytm. Det är mycket möjligt att vi kommer att få se en fortsatt ökning av e-böckerna även i Sverige om tio år. Även twitterlitteraturen har nått Sverige, eftersom vi människor gärna tar till oss det som går snabbt och är enkelt. De barn som föds in i digitalåldern kommer lättare ta till sig de nya teknikerna, och det är möjligt att främst de ovana och yngre läsarna kommer ägna sig mer åt sådana böcker. Jag har intervjuat ett par vana läsare om hur de läser och om vad de tror om framtiden. David Persson, 21 år, har nästan helt lagt pappersboken bakom sig.

– Jag läser dåligt med e-böcker, men har spenderat hela terminen med att läsa texter från skärmen på min iPod så till den grad att det faktiskt hade lönat sig med en iPad. Om den nu inte hade kostat mer än dubbelt så mycket som min första bil. När jag läser på min fritid blir det mest ljudböcker. Det är väldigt praktiskt när man åker tåg, solar, diskar eller vad man än har för sig.

Den senaste produkten teknikföretagen har kommit ut med är en så kallad läsplatta. Det är en tunn datorskärm med pekfunktion istället för tangentbord. Med en läsplatta kan man ha med sig massor av böcker, utan att väskan väger flera kilo. Sofia Jentzsch, 25 år, tror att det skulle uppstå en motreaktion om utvecklingen skulle gå mot en digitalisering i allt snabbare takt, på bekostnad av pappersböckerna.

– Folk som vurmar för ”the printed page” bygger upp stora privata bibliotek med pappersböcker som de vårdar ömt. Liksom det idag finns artister som ger ut sina skivor på vinyl kommer det också finnas författare som envisas om att ge ut sina böcker i klassisk bokform.

Även om utvecklingen håller på att bli alltmer digital betyder det inte att alla kommer att hänga med i den helt och hållet. De personer jag har pratat med hoppas och tror att den traditionella pappersboken finns kvar om tio år. Det är för kort tidssfär att konkurrera ut den. Jag har svårt att se mig själv sitta och läsa kapitel efter kapitel av min bok på någon skärm. Känslan att som författare kunna ta på sin första utgåva av sin bok och åka runt om i landet och prata om den, är för stor för att man ska vilja vara utan den.

Jag har haft kontakt med Niklas Schiöler, författare och poesiforskare som är verksam vid Lunds universitet.

Bild Niklas Schiöler

Han tror att det alltid kommer finnas ett behov av att söka sig fram på hyllorna. Att gå flera varv på biblioteket eller i bokaffären, för att hitta den där perfekta boken man vill ge i present eller läsa själv. Upplevelsen av att hålla i boken, lukta, känna, bläddra och smäläsa. Den känslan kommer en van läsare aldrig vilja vara utan. Eller för den skull, stunden efteråt, väl hemma, då du börjar läsa.

– Boken är trots allt en av mänsklighetens främsta påfund. Ny teknologi kommer alltid, och följs likaså alltid av farhågor om att äldre teknik dör. Så är sällan fallet. Romanen försvann inte när filmen kom, filmen försvann inte när teven kom, allt möjligt försvann inte när datorerna kom. Mångfalden blir större, men jag tror att den sega boken överlever våra barnbarn, säger Niklas Schiöler.

Sofia Jentzsch tror att kurslitteratur kommer att digitaliseras i allt högre grad, då den inte är lönsam att trycka.

– Det är bra om till exempel en fysikbok kan göras mer interaktiv med animationer och filmsnuttar som demonstrerar olika fysikaliska experiment.

Svenskar har inhandlat allt fler böcker under de senaste åren. Trenden har visat att vi snarare väljer att köpa pocketböcker framför bundna böcker. Frågan är om vi kommer läsa mer än vad vi gör nu om bara tio år. Även politiker börjar få upp ögonen för att bristfälliga läsfärdigheter innebär samhälleliga problem och ett demokratiskt underskott.

Något annat jag funderat över är vilka genrer som kommer vara populära om tio år. I skyltfönstret till bokaffären i min hemstad glänser just nu deckarroman efter deckarroman. På rad står de uppradade efter varandra för att locka till sig läsares uppmärksamhet. Deckarförfattarna Marie Ljungstedts, Kristina Olssons och Jo Nesbøs senaste böcker konkurrerar mot varandra. Patrik Sjöbergs självbiografi står bredvid de gamla klassikerna, Jean M Auel och Joyce Carol Oates. Det syns tydligt vad det är för böcker bokhandeln tror att vi vill läsa. Alla böcker har någonting gemensamt. De berättar vad det är vi tycker är viktigt i samhället just nu. År 2011. Niklas Schiöler tror att deckarboomen kommer att dö ut. Folk tröttnar. Vill läsa något nytt, något annorlunda, något spännande.

- De stora förlagens satsning på färre och marknadsmässigt lovande titlar riskerar tyvärr att vissa genrer kommer att vara förhärskande. Deckarboomen tynar dock inte bort såvida deckarna tar nya verklighetsgrepp och anammar nya berättar-tekniska strategier.

År 2021 har nog ingen nuvarande genre försvunnit helt från marknaden. Biografier är en genre Niklas Schiöler tror kommer fortsätta vara populär. Även prosaberättelser och populärvetenskap, så länge vi talar om att ”regera” i bemärkelsen försäljning och kvantitet. Han tror att blandformer kommer att öka, både genremässigt som teknologiskt. Poesin har under många perioder haft en liten men kvalificerad

läsekrets. Det är också poesin som många gånger har förändrat prosan. Niklas Schiöler, vars avhandling behandlar Tomas Tranströmers poesi, tror att i en tid när människor är stressade och upptagna med att fylla sin tid, kommer vilja närma sig poesin på grund av två skäl.

- Dels för att kunna tillägna sig förtäta litteratur som inte alltid tar flera timmar att ta sig igenom. Och dels för att vi kommer att vilja lugna ner det moderna tempot, lyssna till en mer eftertänksam och inte så förutsägbar röst än de megafoner som makten, marknaden och massmedierna erbjuder.

Bild Josephine Glad

Idag blir det allt vanligare att vi köper våra böcker på nätet. Det är främst för att det är billigare än i butik. Dessutom är frakten på vissa hemsidor gratis. Det är en tendens som antagligen kommer bli allt tydligare. Större boklådor kommer troligen finnas kvar ett bra tag till, tror Niklas Schiöler. Boklådorna kan dock

komma att behöva satsa ännu mer på att bjuda in författare och bjuda handlarna på andra upplevelser, för att konkurrera ut nätet.

Även om tekniken går framåt, så anammas inte alla prylar i stor skala. Tio år är för kort tid för att vår litteraturkonsumtion ska göra stora förändringar. Men har vi helt gått över till en läsplatta om sådär femtio år?

Text Josephine Glad, som köper fler böcker än vad hon hinner läsa.

Bild Josephine och Niklas Schiöler

I ljudkonstens värld

Det sprakar, brusar, tjuiter, klickar, tickar och väser. Syntar, datorer och elektronik, loopar i oändlighet. Ljudkonst eller ljudkonstigheter? Johanna Piroth har varit på besök i ljudkonstens värld och diskuterat ljudkonstens framtid tillsammans med verksamma kompositörer och producenter.

Vad är egentligen ljudkonst?

- Ljudkonst kan vara nästan vad som helst, svarar Ann Rosén från Syntjuntan när jag ställer frågan. Googlar man på ljudkonst kommer det också upp långa definitioner av begreppet, som omfattar olika, ofta genreöverskridande, konstuttryck där ljud och lyssnande är i fokus. Inom ljudkonstområdet samlas olika uttryck som exempelvis konkret poesi, elektroakustisk musik, noisemusik, ljudinstallationer, videokonst, text-ljudkomposition, spoken word, avantgardistisk poesi, experimentell teater och film, happenings och performance.

I den tidiga modernistiska konsten, i början av 1900-talet, fick ljudkonsten ett centralt och återkommande inslag. Futuristerna med bl a Luigi Russola inspirerades av den framväxande stadens ljud och de nya tekniska uppfinningarna.

Verken alstrade allt ifrån oljud till tystnad. Dadaister som Hugo Ball och Tristan Tzara experimenterade med sina luddikter för att undersöka förhållandena mellan ljud, dikt och bild.

I Sverige fick ljudkonsten en framträdande roll inom konst och litteratur under 1950 och 60-talen. Kammarmusikföreningen Fylkingen bildades redan 1937 och kom sedan att starkt bidra till utvecklingen av de svenska textljudkompositionerna. Konserterna hölls då ofta på Moderna Museet, där svenska utövare mötte internationella föregångare som John Cage, Karl Heinz Stockhausen, Nam Jun Paik m fl. Den allra första konserten med elektroakustisk musik arrangerades 1952 av Fylkingen i samarbete med Sveriges Radio. En annan viktig plattform för ljudkonsten i Sverige var inrättandet av Elektronikmusikstudion i Stockholm 1965 samt att Sveriges Radio även började ge ökat utrymme åt uttrycken i sina kanaler.

Syntjuntan, är en ensemble som består av Ann Rosén, Ida Lundén och Lise-Lotte Norelius. Gruppen skapar så kallad elektroakustisk musik, spelar live samt att de även håller workshops i att bygga egna syntar. Ann Rosén berättar att ursprungstanken var att få tjejer/kvinnor att intressera sig för teknik samt att visa på att det går att bygga egna instrument utan att vara ingenjör. Även killar och män är välkomna att delta i en workshop. På detta sätt sprider Syntjuntan sin ljudkonst men även intresset för teknik och ljudkonst i största allmänhet. Ann Rosén har sett en förändring inom ljudkonsten från när hon började på 80-talet.

- Då var det väldigt ovanligt med ljudkonst i Sverige, nu håller alla på med ljud, menar hon. För henne själv och Syntjuntan går det trots konkurrensen bara bättre och bättre.

Savannah Agger komponerar elektroakustisk musik (EAM). Efter att ha varit musiker i 10 år, började hon studera komposition. Under kompositionsstudierna kom hon fram till att det var EAM hon var mest fascinerad av. Savannah Agger har inte upplevt några stora förändringar inom ljudkonsten de senaste åren, fast samtidigt går saker i vågor hela tiden, menar hon.

- Nu är det en ny generation som är uppfödda med datorer, vilket gör skillnad. Vem som helst kan göra musik nu hemma med datorn, därför är studios funktion förändrad, men intresset för ljudkonst är större.

Marcus Wrangö är teknisk producent på Audiorama i Stockholm, en ny scen för ljud- och performancekonst samt att han själv även komponerar elektroakustisk musik. Verksamheten Audiorama har egentligen funnits i fem år, men det var först hösten 2010 Audiorama som scen slog upp portarna. Från början var idén att skapa ljudande teaterföreställningar, det vill säga en blandning av radioteater och ljudbok. Men när man ändå skulle bygga en scen lämpade det sig att anpassa den även för elektroakustisk musik och ljudkonst. I den elektroakustiska världen arbetar man ofta med surround-lösningar, vilket Audiorama också lagt tyngdpunkten på. Det vill säga, att arbeta med surround som dramaturgiskt verk. Marcus Wrangö har sett ganska stora förändringar under åren han varit verksam, som enligt honom ibland kan verka dystra, ibland positiva.

- Om man ser hur saker och ting har förändrats inom pop- och rock världen så har det ju kommit in saker in den som för kanske tio år sedan ansågs som extremt komplext och avantgardistiskt. Så som kommersiell radio med Lady Gaga låter idag, lät det för 10-15 års sedan på smala klubbar i technovärlden. Det som förr var väldigt avantgardistiskt är idag väl-

digt okej hos gemene man, menar Marcus Wrangö. Han vet inte vad det får för följder för framtiden, men tycker det är en fascinerande utveckling, som dock kan kännas lite jobbig också.

Angående ljudkonstens framtid i Sverige, menar Ann Rosén att det är väldigt hypat med ljud nu och hon spår en ljus framtid. Hon ser även positivt på de nya ljudkonstutbildningarna som kommit de senaste åren. Därtill underlättar även tekniken för fler att skapa ljudkonst idag samt att det finns fler platser att få ut sina verk på. Ann Rosén har till exempel gjort ljudkonstverket VATT vid Nya Sättra torg, som är Stockholms stads första permanenta helt platsintegrerade ljudkonstverk. VATT kan beskrivas som en slags ljudfontän där slumpvisa kaskader stiger upp ur vanliga gallerbrunnar i marken.

Marcus Wrangö anser att ju mer tiden går framåt och ju mer kommersialiserat samhället blir desto viktigare blir det för alla som jobbar och verkar i ljudkonstvärlden att bibehålla den hårdare. Han tror inte, som många andra, att den kommer försvinna med kommersialismen utan att det alltid kommer finnas en liten skara som är väldigt viktig för hela samhället, där alla trender skapas för att sedan bli mer kommersiella.

Savannah Agger ser också ljus på framtiden och en stor fördel är de relativt nya ljudkonstutbildningarna med stöd från EMS, DI och KMH.

- Utbildning inte är allt, men det skapar plats, kunskap, möjligheter och vilja. Det är verkligen fantastiskt att en scen som Audiorama finns nu också. Det som saknas är att museer och andra institutioner skapar plats och möjlighet (beställningar), menar Savannah Agger.

Intresset för ljudkonst ökar, men vi hör fortfarande väldigt lite ljudkonst och installationer på museer och utställningar. Vad beror det på och hur kan ljudkonsten växa och integreras mer med den övriga konstvärlden?

- En av anledningarna till att vi inte hör mer ljudkonst på museer och utställningar är för att konstsko-

lor i Sverige inte tar ljudkonsten på samma allvar som musikhögskolorna gör, anser Marcus Wrangö. Han tror att det skulle behövas mer integration mellan utbildningarna och att konststudenter som är intresserade av att arbeta med ljud som media skulle må väldigt bra att ha diskussioner och konversationer med tonsättare. Marcus Wrangö tror även att ljudkonst kan locka och fascinera en publik på ett annat sätt än vad annan typ av traditionell eller otraditionell bildkonst gör. Han skulle gärna se att man underlättade möjligheterna att göra ljudkonst ekonomisk, antingen med statliga medel eller som i USA där företag får skattelättnader för att sponsra kultur.

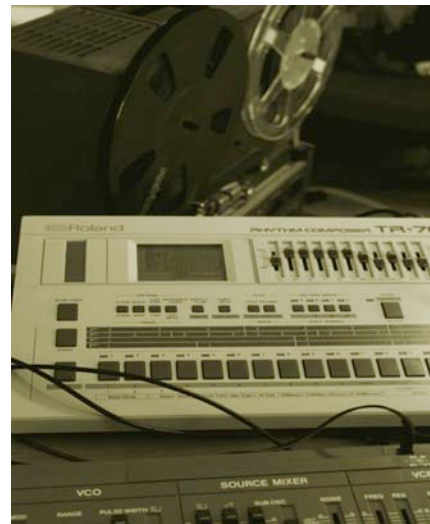
- Det finns mycket spännande artister i Stockholm och Sverige, men som inte kommer ut i världen. Om Sverige politiskt kunde underlätta för konstnärer och artister att komma ut i världen, skulle man kunna öka turismen i Sverige och få en dubbelriktad funktion.

Savannah Agger tror att det bara är en tidsfråga innan vi i Sverige får höra mer ljudkonst och installationer.

- Vad som sedan främjar intresset är att alla som gör ljudkonst och som konsumerar ljudkonst får mer plats i det offentliga rummet för upplevelse. I Tyskland till exempel, är det redan mycket mer vanligt med hörspel och ljudinstallationer, förklarar hon som själv även varit bosatt i Berlin. Ann Rosén tror att anledningen till att vi inte hör mer ljudkonst och in-

stallationer på museer och utställningar är för att det finns en kunskapslucka. Det vill säga, att många som håller på med bildkonst inte kan ljud eftersom det är två olika världar. Ann Rosén ser inga fördelar med att särskilja konstformerna utan ser endast positivt på samarbeten.

- Ljudkonst kan bidra och överbygga, skapa nya broar mellan de olika konstformerna. Hon uppmanar därmed till mer samarbeten över konstgränserna.

Text & bild: Johanna Piroth